

Kis költségvetésű történetek

Sokáig törtem a fejem a Gyönyörű a szibériai erdő megjelenése előtt, mit válaszolhatnék a kiadó vezetőjének kérdésére, amely így hangzott: „Miért érdekel téged ennyire a történelem?”

(A vallomások, szociográfiák között második világháborús hadifoglyok, ötvenhatosok visszaemlékezéseit tartalmazza a kötet.)

„Mert érdekes – próbáltam kívágni magam. – De nem a színes, szélesvásznú szuperprodukciónak érdekel – tettem hozzá szinte mentegetőzve –, hanem az emberek magántörténelme.”

Felnőttkoromban tudatosult bennem, hogy szülőfalumban is élnek Bácskából 1944 őszén a partizánok bosszúja elől hozzánk menekült magyar és német családok.

Leírtam történetüket, majd más, azonos sorsú családokét is. (Földönfutók, hontalanok...)

Történész-néprajzkutató társammal többször ellátogattunk a temesközi Végvárra, hogy megkeressük a XVIII–XIX. században a Sárköz-ből oda vándorolt családok leszármazottait, és nyomon kövessük az élő rokoni kapcsolatokat. Egyszer megtaláltam anyai dédszüleim adatait a temesvári levéltár jégverem-hőmérsékletű és -csöndességű kutatótermében. Ők Makóról kerültek oda. Fülöp András és Vas Lídia néhány év múlva Végváron eladták mindenüket, és Sárpilisre költöztek. A Posta utcában vettek egy kis házat. „Alig rakodtak el, a nagypapa átment a szomszédba – mesélte édesanyám sok évtizeddel később balladás történetüket. – Esteledett. Egyszer csak két álarcos fegyveres jött a kert felől. Beléptek a konyhába, egyikük Vas nagymama hasához nyomta a puskáját: Adja oda a pénzt, különben agyonlövi, meg azt is, aki a házában van! Oda kellett adni a pénzt. Odalett a vagyonuk.”

A Tolnamegyei Közlöny is beszámolt a rablásról: „...a két kellemetlen látogató össze-vissza verte” a gyereket váró asszonyt.

A bűncselekmény után két héttel megszületett nagyanyám. A tetteseket nem találták meg. (Bánátnál bánatba)

Pár év múlva megszólaltattam a kulákküldözés túlélőit, így én is tanúja lettem a parasztság fölmozsolásának, és azt is leírtam, miért lett a földosztás után gazdává vált napszámos öregapám újra agrárproletár. (Kocsikerék a nyakcsigolyán)

Az Ahol a Csillag megáll című kötetben is – ha a filmiparból vettem az imént néhány fogalmat – kis költségvetésű történeteket gyűjtöttem össze.

A szovjet haláltáborból szabadult, köztisztletnek „örvendő” gazda (a kor hivatalos megnevezése szerint: kulák) letartóztatását – a világ csúfjára? a proletárhatalom szégyenére? – nem vállalja a rendőr, ezért az elítélt hatósági kíséret nélkül ballag a főutcán leülni börtönbüntetését.

A közeli faluból is oda viszik az újszülöttet, bemutatni a rab nagymamának.

1912-ben három parasztfiú (akár a népmesében) elmegy Amerikába szerencsét próbálni. Ohio állam egyik vasgyárában aztán átrétegződnek: vasmunkások lesznek. Egyikük kétkezi munkájával, „orcája veritékével” keresett és élire rakott dollárjaival és megbetegedett feleségével hazatér. Dolgozni kezd, de a munkáshatalom idején nem a népmesék igazságtétele teljesedik be rajta.

Az egyik jugoszláv haláltáborból (megint egy haláltábor!) kisgyerek korában édesanyjával és nagynénjével megszöktetett szentfülöpi születésű német férfinak azt mondta a fia, miután megismerte édesapja szenvedéstörténetét: „Ha elmeséled, ami veletek történt, amit átéltetek és szenvedtetek, amit veletek megcsináltak, azt máma ember nem hiszi el.”

Az édesapa elmesélte. Ön, Remélt Olvasó vajon elhiszi?

„Nálunk a be- és kitelepítés együtt, párhuzamos futott” – mondja a kötet másik emlékezője.

A FŰSZÉRT (Fűszerértékesítő Vállalat) rako-
dójának és két gépkocsivezetőjének utolsó, bu-
dapesti fuvarja 1956. november 3-ra esett. Nem-
sokára a kelet felé vonagló marhavagonban,
ugyanazon a síneken, mint a Gulag valamelyik
lágerébe hurcolt elődeiket, az ungvári börtönbe
szállították őket.

Miért tartotta a *summa cum laude* („a legna-
gyobb dicsérettel”) diplomázó orvosnőt egyetemi
társa cselédnek?

A könyvben a Sztrikovits János atyával
Bezdánban folytatott (talán utolsó?) beszélgetés
is olvasható.

„A múltat végképp eltörölni...” korszerű feldol-
gozásban és összehangzó kórusok előadásá-
ban, új karmesterek dirigálásával újra zeng.

Veszélyben vannak történeteink.

Csöndélet

Mutz János (1933–2007)

A második világháború idején voltam gyerek.
Aztán jött az úgynevezett elszabadulás, ami a
mi számunkra megszállás volt. Átéltük a hatal-
mas inflációt; az újjáépítés idején váltam felnőtté.
Majd Rákosi szigorú terrorja következett, közben
1953-ban behívtak katonának. '56 januárjában
helyezkedtem el kocsikísérőnek a Tolna Megyei
Fűszért paksi fiókjánál.

Ott ért október 23-a. Aznap Dunaföldváron
dolgoztunk, mindenfelé szólt a rádió az ablakok-
ban. Kiderült, forradalom van Magyarországon.
Másnap megkaptuk az utasítást: indíts Pestre
teli kocsi élelemmel! Két gépkocsivezető ült az
autóban, hátha lelövik az egyiket. Számítottunk
erre. Az élelmet a tudományegyetemre kellett
szállítanunk, visszafelé pedig Budafokról élesz-
tőt, Ercsiből kristálycukrot hoztunk. Egy-két na-
pot itthon dolgoztunk, aztán ismét mentünk föl.
Utolsó fuvarunk november 3-ra esett. Felada-
tunkat azonban már nem tudtuk végrehajtani. Az
egyetem ugyanis nem fogadta az árut. Valame-
lyik felkelőbrigáddal kimentünk Pesterzsébetre,
ott átvették a rakományt. Amikor visszatértünk a
belvárosba, azt mondja az egyik felkelő: „Uraim,
nem tudnak már hazamenni.” (Nem emlékszem
pontosan, este 7 vagy 8 órától volt érvényes a
kijárási tilalom.) Bekísért bennünket a Kilián-lak-

tanyába, ahol őrséget állítottak a kocsink mellé,
nekünk pedig vacsorát és sört adtak. Azt mond-
ták, aludjunk nyugodtan, reggel jelentkezünk egy
főhadnagynál, aki kikísér bennünket, és mehe-
tünk utunkra.

Az ember, ha idegen helyen van, nem alszik
jól. Valamikor hajnal felé ki kellett mennem. El-
végeztem a dolgomat, közben ugyan hallottam
a lövöldözést, de azt már megszoktuk. Vissza-
felé tartottam, amikor sorozat érte az ablakot.
Lapuskázásban jutottam az elhelyezési körlet-
be. „Gyerekek, valami zúr van” – mondtam a töb-
bieknek; nyolcan vagy tízen voltunk a szobában.
Bekapcsoltuk a néprádiót, és Nagy Imrét halljuk:
Ma hajnalban Budapest területét megtámadták
a szovjet csapatok, nyilván azzal a céllal, hogy
szabadságharcunknak véget vessenek. (Azóta
tudvalevő, hogy november 4-én hajnalban mi
történt Pesten.)

Nagyon megijedtünk. A katonákat azonnal ria-
dóztatták. Egyik részük ingben-gatyában foglalta
el a tüzelőállást, amíg a másik részük fölöltözött.
Ebből is láthattuk, hogy nagy baj van. Az egész
napot a harmadik emeleten töltöttük. Az ablaknál
nem volt tanácsos fölállni. Lőtték a laktanyát is,
onnan pedig viszonozták a tüzet. Az volt a sze-
rencse, hogy mi a Baross utcai oldalon voltunk, a
kórház felől. Abban bizakodtunk, hogy azt kevés-
bé lövik, mert orosz sebesültek is voltak benne.

Délután az alagsort elfoglalták az oroszok.
Ezt tudatosan csinálhatták a mieink, mert egy-
szer csak kivonultak. Erre indítottak támadást a
ruszkek, behatoltak az udvarra, és jöttek volna fel
az emeletre, de a magyarok megszórták őket ké-
zigránatokkal. Nagyon csúnya látvány volt: orosz
katona vagy nem orosz... azt is anya szülte.
Rengeteg halott lett. Az oroszok visszavonultak,
mi, civilek pedig remegtünk.

Amikor elcsitult a csatazaj, megjelent egy tár-
saság, felkelőknek mondták magukat. Nők, férfi-
ak, egyenruhában, civilben.

– Na, mi van? – kérdezte az egyik. – Ti itt szép
nyugodtan dekkoltok?

– Dehogyan vagyunk nyugodtak!

Hoztak egy csomó fegyvert, és osztogatták:
„Aki nem velünk, az ellenünk! Tessék, tessék...”

Én is kaptam feladatot: egy golyószóróssal
kerültem párba, a lépcsőházat kellett védeni.
„Ide nem jön föl a ruszki!”

Két szerencsétlen orosz katona bebújt a szemközti kapuban álló régi, púpos hátú Skoda alá, de onnan már nem jött ki. A társam ugyanis jól odapörkölt, az autó egy pillanat múlva már égett.

Gondolkodtam: Itt vagyok idegenben. Nem ismerek senkit. Mi lesz ebből? Hova legyek? Innen valahogy szabadulni kéne!

Mondom a golyószórónak:

– Hagyjuk itt ezt. Tűnjünk a fenébe! Nem akarok én hősi halott lenni! Haza szeretnék kerülni.

Az fölkapta a géppisztolyt, és rám fogta:

– Te ezt így gondolod?!

– Jó, jó, koma. Maradjál már! (Lehet, hogy nem ezt mondtam, de ez volt a lényege.)

Egy óvatlan pillanatban aztán én fogtam rá a géppisztolyt:

– Ezt abba hagyod, koma! – megrúgtam a golyószórót, az kiesett az udvarra. Volt ott egy vasajtós padlásfölgjáró, vagy mi. – Koma, ide bemész! És itt maradsz, én meg eltűnök.

Másnap reggel körútra indultam. Láttam, hogy az autónkat szétlőtték. A kapu alatt találtam egy benzines Csepelt. Beültem. Megnyomtam az önindítót, működött. „Jól van”, gondoltam. „Vissza a gépkocsivezetőkért!” Akkor semmilyen harc nem volt. Elhatároztuk, hogy lelépünk. Főlfegyverkeztünk: géppisztoly, pisztoly, kézigránátok. Megtárgyaltuk: mi senkit nem bántunk, senkire se lövünk, de ha valaki utunkat állja, arra zokszó nélkül tüzet nyitunk.

Beül a két gépkocsivezető, indítják a motort. Előtte megnézték, üzemanyag volt bőven. Elinultunk. Ponyvás volt a kocsi, a platóra nem nézett föl senki. Kinyitottam a nagy tölgyfakaput. Ahogy széttártam, jobbról géppuskarüzet kaptunk. A kaput a tetejétől a földre „levarrta”. Csak úgy pattogtak a faszilánkok! Ha akkor tüzel ránk a támadó, amikor már kidugja az autó az orrát, akkor nekünk végünk. Kiugráltunk, és beszaladtunk a pincébe. „Be van fejezve az akció! Nem megyünk sehova.”

Nemsokára valamilyen tűzérési lövedékből szilánkok vágódtak az autóhoz, égett és durrogott, csak később robbant. Akkor tudtuk meg, benzineshordók voltak a platón.

A pincében idősebbek, főleg környékbeliek tartózkodtak, asszonyok is pici babával. Semmi jóra nem lehetett számítani. Ott kétféle ember

volt: aki félt, meg aki nagyon félt. Élelmünk volt, hiszen a sok teherautó hozott valamit, meg aztán ott volt a raktár is.

Egyszer észrevettük, hogy az oroszok elfoglalják a laktanyát. Volt köztünk egy oroszul nagyon jól beszélő civil ruszin gyerek, és egy nő, aki ápolónőnek mondta magát. Az volt-e, most már mindegy. Egy lepedőt széttéptek, rákötözték valamilyen póznára, azt nyújtották ki. A ruszin gyerek fölkiabált, senki nem szólt vissza. A nő megindult. Amint fölért, azonnal fejlődést kapott. Hiába volt a fehér zászló! Bukfencezett szegény visszafelé a lépcsőn. Ez megfélemlítés lehetett.

Kétaknás volt a pince. Mondom a gyerekeknek, az enyimeknek: „Menjünk a belsőbe!” Úgy ítélt meg, hogy az az orosz katona, amelyik először lejön, előbb pár kézigránátot bedobál. Aki akkor élve marad, jó, aki nem...

A katona nem dobott le kézigránátot. Dobtáras géppisztolya kibiztosítva és a ravaszon a keze. Társa zseblámpával világított. Végigvizsgáltak mindent, nem lett semmi zűr, nem bántottak senkit. Főlkísértek bennünket egy hatalmas terembe. (Ez ravaszság volt a részükről, mert arra az oldalra állítottak mindenkit, ahonnan a támadást kapták.)

Nem lőttek. A kitört ablakokon át látni lehetett a tetőn mászkáló fölkelőket. Ők se lőttek. Tűszok lettünk. Kis idő múlva visszakísértek mindnyájunkat a pincébe. Azért mutatták meg foglyaikat az oroszok, hogy ne lőjenek a fölkelők, mert ha lőnek, az övéiket lövik.

A Corvin köz nem volt messze, ott rettenetesen szóltak a gépfegyverek. A VIII. kerületi tanács körül is. (Ungváron találkoztam a tanácsházán harcoló egyik kiskatonával.)

Egyszer végre engem is fölvittek kihallgatásra. A kihallgatást én kezdeményeztem; tudják meg, milyen okból vagyunk itt, és engedjenek haza. Főnt fekete ruhás KGB-sek fogadtak; tudtam, hogy nem sokra megyünk. Nehezen beszéltem németül, ők nem tudtak magyarul, nagy sokára került magyar tolmács, végül visszavittek a pincébe.

14-én éjszaka ébresztő! Kihajtottak bennünket az Üllői útra, ott egy T-34-es, egy páncélozott jármű, egy T-34-es... sorakoztak egymás után. Az idősebbeket nem vitték el, a gyerekes anyákat se. A fiatalokat – mindegy volt, hogy férfi

vagy nő – igen. A férjet elválasztották a feleségtől. Azt magyarázták, hogy egy tisztább, sokkal egészségesebb helyre megyünk, jobb körülmények között fogunk élni.

„Engedjenek haza, annál jobb körülmény nem kell!”

„Még nem lehet, mert így meg úgy meg amúgy...”

Üllő és Vecsés közé vittek bennünket. Lehetetlen volt szökni. Minden páncélozott járművön négy-négy ór, a fülketetőn géppuska, mögöttük a T-34-es. Berakták a csoportot a vagonokba, és indíts! Ki tudja, hogyan kerülünk haza? Eszünkbe jutottak a hadifoglyok és az elhurcoltak. Tudtuk, minket is kényszermunkára visznek.

Kivilágosodott. Egyik cimborámnál maradt egy spirálfűzet. (A vagonban még együtt voltunk mind a hárman, kint már nem.) „Gyerekek! – mondtam nekik. – Írjon mindegyikötök pár sort, és a nagyobb állomásokon kidobjuk a levelet!” Egy üres papírért viszont nem hajol le senki. A levelekre papírtízest, papírhúszast kötöttünk. Azért le fog hajolni valaki. Később már százforintost kötöttünk rájuk. Ötvenhatban nagy pénz volt száz forint! Napi keresetem akkoriban 50-60 forint körül mozgott. Nálam volt a fizetésem, 1800 forint. Zárhonyig majdnem mind elszórtam. Ott egyik társam kidobta a 25-ös AKÖV-autóstérképét. Arra is írtunk néhány sort. És az hazaért!

Ungváron a börtönben hat-nyolc-tizennégy-tizenhat embert helyeztek el egy-egy zárkában. Az orosz még a halálos ellenségét is megkínálja dohánnyal. Mi ott annyi mahorkát kaptunk, annyit szíhattam volna, amennyi belefért, de én nem dohányoztam. Az élelem viszont nagyon rossz volt. Uborkaleves, káposztaleves meg kecsketúró, meg mit tudom én, mi... tengeri hal, ami nem volt megpucolva. Nem bírtam megenni. Reggeli-re egy kanál túró, két kockacukor; a 30 deka kenyérben benne volt az árpatozlász.

Jóraivaló emberek mindenhol, még a börtönben is vannak. Ilyen volt az a magyar nő is, aki az orvossal járt. Pesten éltek a rokonai. Minden alkalommal beledugott valakinek a zsebébe egy marék kockacukrot vagy kenyeret, adott zsömlyét is. Egybemosódtak a napok; nem tudtuk, hétfő van-e, vagy kedd, hétköznap vagy vasárnap. Ez az asszony becsempészett egy kis fenyőgallyat, így ünnepelhettük meg a karácsonyt.

Egyszer a kárpátaljai magyar örünk fölébresztett bennünket: gyorsan írjuk össze, ki hova valósi, mert transzport indul haza. Az asszonyokat, lányokat elengedik, ők majd eljuttatják a megadott címre az üzeneteket.

A zárkában éjszaka is égett a villany, és a kapcsoló kívül volt. A hajólámpákból kicsavartuk az égőket. „Sötétben akarunk aludni!” Akár tesszik az oroszoknak, akár nem. Elfásult már akkor az ember, nem érdekelt semmi. Lesz, ami lesz.

Bejön az egyik felügyelő reggel, mert éccaka nem mert. Kegyetlenül lármázni kezd, mindenféle mocskosnak lehord minket. Megszólal erre egy jugoszláviai magyar: „Te csirkefogó ruszki! – Az rögtön tudott magyarul. – Méghozzá magyar vagy?! Menj ki, mert széttépünk!”

Később börtönmorzéval megszerveztük az éhségstrájkot. A strájk reggelén a börtönmunkások kinyitották az ajtókat, megnézték, hányan vagyunk, és kapta mindenki a maga részét. Nem akartuk elfogadni, de az őr ordított. Jól van, úgyse esszük meg. Nem is ette meg senki. Ott olyan összetartás volt; próbált volna valaki csak egyetlen kockacukrot is bekapni! Rápakoltuk a reggelit a hokedlira. Amikor jöttek a szeméért, kitették. Végignéztem a folyósón: minden ajtó mellett kint volt a hokedlin az enivaló. Ez felbőszítette az oroszokat. Ővelük *így is* szembe szállni! Ki látott már olyat? Este jöttek a tiszték. A börtönparancsnok (valamilyen ezredes) mondta a magáét: szovjet katonai becsületszavát adja, hogy ekkor és ekkor ki fog ürülni az ungvári börtön. „Én tudom, mit ér a szovjet tiszt becsületszó – vágott közbe az a kiskatona, akiről már beszéltem. – A VIII. kerületi tanács épületében úgy be voltunk fészkelve, hogy a bűdös életben se tudatok volna kifüstölni minket!” (Az orosz parlamentereket küldtek hozzájuk: ha leteszik a fegyvert, szabadon elvonulhatnak. A magyarok ezt elhitték, és a legközelebbi utcasarkon T-34-esek vették körül őket. Ungváron kötöttek ki.)

Az orosz tisztet majd megette a fene. Hogy mer ilyet mondani neki ez a magyar, elvégre ő a Szovjetunió hőse, vagy mi! „Ne ugráljon, nekem nincs vesztenivalóm” – vágta a képébe a magyar fölkelő.

Az éhségstrájk után nagy engedményeket tettek rabtartóink. Minden héten kétszer elmehettünk moziba is. Olyan klassz magyar filmeket vetítettek, hogy kalap le!

Újra elvittek kihallgatásra. Akkor is az a kedves hölgy volt a tolmács, aki az orvost kísérte. Egy sárga papírlapra írt a kihallgató tiszt. A tolat úgy mártogatta a tintába, mint én 1939-ben, amikor első elemibe jártam! Nekem már '56-ban volt örökíróm, emiatt kultúrbanditának mondtak az oroszok. A kihallgató bejelentette, hogy nemsokára elindul az utolsó szállítmány is haza. Igaza lett.

Magyar idő szerint hajnali négykor ébresztő, aztán összegyűltünk az udvaron. Indulás előtt eligazítást tartottak. Megígérték: „Ha valaki szökni próbál, az örök használni fogják a fegyverüket!”

„Nem szökünk, ha Magyarország felé visznek bennünket – kiáltotta közbe valamelyik magyar. – Ha nem, akkor balhé lesz!” Megéljeneztek, megtapsoltuk. Velünk azt nem csinálhatják meg, amit a hadifoglyokkal. Inkább meghalunk, de meghal néhány ór is! Elszántak voltunk.

Amikor odaértünk a magyar határra, már szépen világosodott. Láttuk a magyar őrbódét, a kitűzött magyar zászlót, a drótkerítést. Onnan jött a magyar tiszt, innen ment az orosz; találkoztak, átjöttünk, egyszer csak azt vettük észre, hogy Szolnokon vagyunk.

Már Ungváron tudtuk, hogy Kádár került hatalomra. (Az ottani magyarok, akik civil munkán dolgoztak a börtönben, mindig hozták a híreket.) Ez azt jelentette, baj van. Kőbányán mindenkit kihallgattak. Legjobban azt firtatták, ki hány ruszkit lőtt agyon. „Egyet se.” Mindenki ezt válaszolta. Jóindulattal ott is lehetett találkozni. Egyszer valami jogászféle hallgatott ki. Elmondtam, amire kíváncsi volt, aztán kiment az irodából. Elvult vagy negyedóráig. Addig elolvastam, amit leírt. Az ungvári sárga pergamen ott volt az asztalán!

– Szeretném megtudni, mikor mehetek haza – kérdeztem tőle, amikor visszajött.

– Nézzel! Ha mind igaz, amit elmondott, akkor hamarosan. Ez – mutatott a vallomásomra – elkerül Paksra a rendőrkapitányságra és a munkahelyére. Az ő igazolásaik hiányoznak még a maga szabadulásához.

Voltak, akiket kegyetlenül megverték Kőbányán. „Piszkos, rohadt ellenforradalmár!” – ez volt a megszólítás, aztán kezdődött a „testnevelés”. Én is kaptam. Állítom, ott durvábbak voltak a pribékek, mint az oroszok Ungváron.

Egyszer (már vacsora, takarodó után voltunk), nyílik a zárkaajtó, és név szerint szólítják a rabokat.

– Jöjjenek! Szedjék össze a holmijukat! Szabadulnak.

Az én nevemet nem mondták.

Egy órára egyedül maradtam a zárkában, végül én is kikerültem paksi társaimmal együtt. Kihirdették: akinek nincs hová mennie, az éccakát még bent töltheti, és reggel kapja meg az útiköltségét. Cellája már nem lesz bezárva, a folyosón szabadon mozoghat.

Nem maradt benn senki.

Azt is elmondták, mikor lép életbe a kijárási tilalom. A pályaudvarokon lehetett tartózkodni. Amikor fölszálltunk Kőbányán a villamosra, azt monda a kalauz: „Önök nem fizetnek.”

Beértünk. Elhatároztuk, hogy iszunk valamit. A vendéglőben se fogadtak el tőlünk egy fillért se, pedig valami egyszerűt ettünk is. Látszott rajtunk, honnan jövünk. A Déli pályaudvaron aludtunk. A pufajkások többször igazoltattak bennünket.

Édesanyám meg a főnököm elmentek különböző követségekre, amíg én „távol” voltam. Még az indiaira is. Ott megerősítették: igen, vittek el az oroszok embereket. Ezt a szovjet nagykövetségen természetesen tagadták. Akkor édesanyám megkérdezte:

– Nagykövet úr! Legyen szíves megmondani – mintha nem tudta volna –, melyik a magyar-szovjet határállomás?

– Záhony.

Akkor a főnököm elővette az autóstérképet:

– Ezt onnan küldték vissza. Ott dobhatták ki a vagonból.

Erre a nagykövet már nem tudott mit mondani.

– Igazuk van – szólalt meg aztán –, de mindet hazahozzák. Ha nincs semmi bűnük, hazamehetnek.

Végül hazakerültünk. „Merre voltatok, hol jártatok?” – kérdezték itthon. Elmondtuk, és szidtuk az ávósokat. Egyszer a főnökünk lepisszentett bennünket: „Csönd! Egy szót se többet!” Majd lehalkította a hangját, és a szomszéd iroda felé mutatott: „Pufajkások vannak itt.”

A kiegészítő parancsnokságon rá volt nyomtatva a kartonomra: NYUGATRA TÁVOZOTT. A főhadnagy ordítani kezdett, amikor meglátott, mint a fába szorult féreg. Nem akarta elhinni, hogy én állok előtte. Megmutattam neki a papírjaimat. „Erről egy szót se beszél sehol! Csönd lesz! Világos?!”

Jelentkezni kellett a rendőrségen is. Ott üdvözlésképpen kaptam két marha nagy pofont. Ezután borbélyhoz mentem. Farkasdi Feri bácsi nullásgéppel megnyírt, megborotvált, úgy indultam haza. Otthon már tudták, hogy jövök, mert a hír hazaszakadt.

Elkezdődött a csöndélet. Hatra jártam dolgozni, de minden reggel jelentkezni kellett a rendőrségen. Ez a munka rovására ment, mert a kocsink nem indulhatott el időben. Amikor ez megszűnt, akkor is át-átjött valamelyik rendőr, és kikérdezte a főnököt, van-e valami baj velem.

Ötvennyolc február 8-án, az esküvőm napján beállít hozzánk két civil ruhás, engem keresnek. Szerencsére a násznép még nem volt ott. Figyelmeztettek: „Elfelejtett valamit. Ma is kellett volna jelentkezni. Most szépen bejön velünk!” Az volt a céljuk, hogy jól rám ijesszenek, jól bezaabáljanak, és teleigyak magukat. Ez megtörtént. Vittek ráadásnak egy csomó sült tyúkot; de ez a látogatás elég volt arra a napra.

Voltak olyan évek, amikor '56 szóba se került. Munkahelyeimen azért eszembe juttatták. Több-

ször váltottam ugyanis munkahelyet. A MIL-lapot mindig kézhez kaptam, azon nem volt semmi olyan bejegyzés. Mindig a háttérből figyeltek. Amíg segédmunkás voltam, nem szóltak. Amikor traktoros iskolára mentem volna, rögtön jelentkezett a párttitkár: „Hogy képzeled? Te '56-os vagy!” Apámnak is odavágták a téesszervezők: „Írja alá, mert tudjuk, hogy a fia '56-os! Még lehet vele valami, ha maga nem vigyáz!”

A betonüzemben nagyon nehéz fizikai munkát végeztem. Elmentem a DÉDÁSZ-hoz, annak rendje és módja szerint segédmunkásnak. Ott se szólt senki. Egészen addig, amíg szakmunkásvizsgára nem jelentkeztem. Akkor azonnal hívtott a párttitkár, de már nem tudott akadályt gördíteni az utamba. Addigra már elaludt egy kicsit a *dolog*. De sohasem kaptam annyi jutalmat, mint a másik. Az órabérem is kevesebb volt. Mindig egy kicsit a minimum fölött.

(In: Gyönyörű a szibériai erdő)

A kirakatban középen a kiskgyőri Szent Korona-kilátó hat fazekasmester megjelenítésében – balról Józsa Judit Erdély és jobbról Magyarország – Anyaország című kerámiaszobra